

UDK: 821.163.4:398(497.16)

Stručni rad

Violeta PIRUZE-TASEVSKA (Skoplje)

Filološki fakultet – Skoplje

PRVA KNJIGA ISTORIJE CRNOGORSKE KNJIŽEVNOSTI

(Novak Kilibarda, *Usmena književnost*,

Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2012)

Ovaj prilog osvrt je na prvu knjigu kapitalne edicije *Istorija crnogorske književnosti* objavljenu pod naslovom *Usmena književnost*, autora Novaka Kilibarde. Istorija crnogorske književnosti izlaže građu preko dobro organizovanoga književnoistorijskog teksta i predstavlja izuzetnu teorijsku i kritički fundiranu sintezu. Crnogorska književna istorija prvi put se tretira kao posebni književni i kulturni kontekst, dosad aspektirana u okviru srpske književnosti kao njen dio, odnosno kao regionalna književnost. Posebno značajno mjesto u knjizi zauzima proučavanje žanrova crnogorske usmene književnosti, njenoj impresivnoj raznovidnosti, tj. „stabilnom žanrovskom sistemu“ kao karakterističnom obilježju usmene književnosti uopšte.

Ključne riječi: *Novak Kilibarda, usmena književnost, istorija književnosti, crnogorska književnost*

Istorija crnogorske književnosti izlaže građu preko dobro organizovanog književnoistorijskog teksta i predstavlja izuzetnu teorijsku i kritički fundiranu sintezu. Crnogorska književna istorija prvi put se tretira kao posebni književni i kulturni kontekst, dosada aspektirana u okviru srpske književnosti kao njen dio, odnosno kao regionalna književnost. Kako Novak Kilibarda ističe, „Crna Gora je povratila svoju državnost 21. maja 2006. godine“. Ovaj eminentni poznavalac oralne tradicije pravi distinkciju između termina narodna i termina usmena književnost (tzv. „literatura na kamenu“) koja je, prema Jovanu Deretiću, u Crnoj Gori dominirala do pojave pisane književnosti. Naime, ne javlja se kolektivni duh kao tvorac – prema Herderovom, Grimovom, pa i Vukovom konceptu – nego su individualni stvaraoci umjetnički reprezenti tog duha, o čemu je pisao Vladan Nedić, naglašavajući individualnu kreaciju narodnoga tvorca/pjesnika/pripovjedača. Konceptijski izvanredno utemelje-

na knjiga tretira, pored genesisisa, i tokove usmene književnosti u Crnoj Gori, na primjer prethrišćanski period kao simbiozu paganskog osjećanja života i istorijskih događanja, odnosno kao „književni amalgam od mitologije, hrišćanstva i istorije“.

Pod imenom Crna Gora podrazumijevaju se njena nekadašnja imena Duklja i Zeta (dukljanska alijas crnogorska država i Zeta alijas Crna Gora). Zato poglavlje „Hrišćansko vrijeme“ ističe individualne pjevače, kao na primjer Homerovog nasljednika Starca Miliju, o kome Vuk detaljno govori, a spominje i Vukovu povezanost s Crnom Gorom. U svojoj izvanrednoj književnoistorijskoj studiji, N. Kilibarda je sagledao književne interferencije i prožimanja, koristeći komparativni metod na svim nivoima i prihvatajući tezu Maje Bošković-Stuli da usmena književnost nijednog naroda ne može biti apsolutno autohtona i posebna, što znači da sličnosti i razlike „neće biti same sebi mjerilo ni za stapanje, ni za određivanje granica date usmene književnosti“. Odličan primjer za to je „Hasanaginica“, balada anonimnoga bošnjačkog, muslimanskog autora, čiju je varijantu Vuk tražio u drugim susjednim književnostima, ali je nije našao.

Dukljansko-zetski period kao tematika usmene književnosti fokusira se na Ljetopis popa Dukljanina iz sredine 12. vijeka, naročito na usmenu legendu o Vladimiru i Kosari. Analizirajući istorijske epohe, Kilibarda ističe specifičnosti crnogorskog 16. i 17. vijeka koji su bez usmene epske poezije, zbog neodređenosti u kolektivnoj svijesti. Ali promjene su se dogodile kada se vladika Danilo Petrović Njegoš 1697. godine našao na čelu „četvoronahijske Crne Gore“, kada je usmena književnost obogaćena epsko-junačkim deseteračkim pjesmama, budući da Crnogorci započinju „borbu neprestanu“. Tokom vladavine dinastije Petrović-Njegoš gradi se i nacionalno jedinstvo nahijske Crne Gore. Ipak, u crnogorskim junačkim guslarskim pjesmama iz toga vremena ima više istorije nego poezije, kako je primijetio Vuk Karadžić.

Posebno značajno mjesto u knjizi zauzima proučavanje žanrova crnogorske usmene književnosti, njenoj impresivnoj raznovidnosti, tj. „stabilnom žanrovskom sistemu“ kao karakterističnome obilježju usmene književnosti uopšte. Detaljno su analizirane stihovane forme, prozne tvorevine/usmena proza i kratke žanrovske forme, uz isticanje „da je Starac Milija vrh u usmenoj i pisanoj poeziji Crne Gore, a da su *Primjeri čojstva i junaštva* Marka Miljanova vrh u usmenoj prozi Crne Gore. Na kraju knjige Novak Kilibarda daje poseban osvrt na „narodsko/imitativno pjesništvo“, kojim će započeti atrofija autentične, autohtone, „nepatvorene“ usmene poezije Crne Gore.

Violeta PIRUZE-TASEVSKA

THE HISTORY OF THE MONTENEGRIN LITERATURE
– THE FIRST VOLUME

(Novak Kilibarda, *Oral Literature*,
Institute for Montenegrin Language and Literature, Podgorica, 2012)

The present article presents a review of the first volume of the *History of the Montenegrin Literature*. Authored by Novak Kilibarda, the volume is entitled *Oral Literature*. The History of the Montenegrin Literature presents material through a well-organized literary-historical text and presents a unique and critically founded theoretical synthesis. Montenegrin literary history is treated as a separate literary and cultural context for the first time, as it was previously viewed as a part of the Serbian, i.e. regional literature. Kilibarda pays special attention to the study of oral literature genres in Montenegro and their impressive diversity, i.e. “stable genre system”, as a typical feature of oral literature in general.

Key words: *Novak Kilibarda, oral literature, history of literature, Montenegrin literature*